

זימון לנשים

Women's Zimmun

Contents

5.....	ארץ הצבי עמ' צז	1.....	מקורות בסיסיות
8.....	עם שלושה אנשים	1.....	ברכות מה:
8.....	שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ה סימן ט אות י	1.....	רמב"ם הלכות ברכות ה:ז
8.....	שו"ת שבת הלוי חלק א סימן לח	1.....	שלחן ערוך אורח חיים קצט:ז
9.....	ברכת ה' פרק ו סעיף כז	2.....	לעצמן - רשות או חובה
12.....	וזאת הברכה עמ' 132	2.....	רש"י, ותוספות, רא"ש, ותלמידי רבינו יונה שם
12.....	הלכה ברורה קצט:ז	2.....	בן איש חי שנה ראשונה פרשת קרח אות יג
15.....	נוסח הזימון	2.....	ביאור הלכה קצט ד"ה נשים מזמנות לעצמן
15.....	שו"ת אבני דרך חלק ז סימן לג	2.....	רשות
17.....	עם קטנה	2.....	שו"ת רבבות אפרים חלק ח סימן תצד
17.....	שו"ת אבני דרך חלק ט סימן כט	2.....	הלכה ברורה קצט:ז
		5.....	לעצמן - בעשרה ובשם
		5.....	כסף משנה הלכות ברכות ה:ז

מקורות בסיסיות

1. ברכות מה:

תא שמע: נשים מזמנות לעצמן, ועבדים מזמנים לעצמן, נשים ועבדים וקטנים אם רצו לזמן - אין מזמנין; (והא נשים אפילו מאה) והא מאה נשי כתרי גברי דמיין, וקתני: נשים מזמנות לעצמן ועבדים מזמנין לעצמן! - שאני התם, דאיכא דעות. - אי הכי אימא סיפא: נשים ועבדים אם רצו לזמן אין מזמנין, אמאי לא? והא איכא דעות! - שאני התם - משום פריצותא.

2. רמב"ם הלכות ברכות ה:ז

נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהן אבל מזמנין לעצמן, ולא תהא חבורה של נשים ועבדים וקטנים מפני הפריצות, אבל נשים מזמנות לעצמן או עבדים ה לעצמן ובלבד שלא יזמנו בשם, אנדרוגינוס מזמן למינו ואינו מזמן לא לנשים ולא לאנשים מפני שהוא ספק, והטומטום אינו מזמן כלל, ו קטן היודע למי מברכין מזמנין עליו ואע"פ שהוא כבן שבע או כבן שמונה, ומצטרף בין למנין שלשה בין למנין עשרה לזמן עליו, והעכו"ם אין מזמנין עליו.

3. שלחן ערוך אורח חיים קצט:ז

נשים מזמנות לעצמן, רשות. אבל כשאוכלות עם האנשים, חייבות ויוצאות בזמן שלנו. הגה: אע"פ שאינן מבינות (הרא"ש ומרדכי ריש פ' ג' שאכלו בשם רש"י).

נערך על ידי הצב"י מרדכי הלל ג'וואהרי

לעצמן – רשות או חובה

4. רש"י, ותוספות, רא"ש, ותלמידי רבינו יונה שם

5. בן איש חי שנה ראשונה פרשת קרח אות יג

נשים אע"ג דאין מזמנין עליהם לכ"ע, מ"מ יש אומרים דחייבות לזמן לעצמן, וי"א שהוא רשות אם רצו מזמנות לעצמן, הנה כי כן ראוי שכל אדם ילמד לנשי בני ביתו שיהיו מזמנות לעצמן כשהם אוכלים בשלשה, אבל לא יזמנו בשם אפילו הם מאה:

6. ביאור הלכה קצט ד"ה נשים מזמנות לעצמן רשות

דעת הגר"א בביאורו שהעיקר כהרא"ש ותר"י שנשים מזמנות לעצמן חוב. אך העולם לא נהגו כן:

7. שו"ת רבבות אפרים חלק ח סימן תצד

ושוכ שאלני אם ג' נשים יכולות לזמן לעצמן,
כשאין שם אנשים כי אם יש אנשים הן עונות

לאנשים, וענתי לו שאע"פ שנשים חייבות בזימן,
אבל מנהגינו שנשים אין מזמנות, וכתב לי אחד
שהזמינו משפחה לאכול אצלם בשבת והבעל עם
אשתו באו עם ב' בנות אחרי גיל י"ב, ולפני ברהמ"ז
זימנו ולא הספיק לברר מה שהי' צריך לעשות,
וענתי לו דכיום נשים רוצות להשוות עצמן לאנשים,
וזה חוצפה שבכיתו עשו זימן בלי רשותו והי' להם
לבקש רשות, ואמר שמעתה אם יזמין ויהיו ג' נשים
יתנה לפני האכילה שלא יזמנו, כי אני טוען שאם
באמת מזמנות מחמת הדין והמנהג הי' שמזמנות אז
טוב, אבל היום מזמנות כי ג"כ עושות מנין וזה עוקר
את יסודות היהדות ואין לנשים בפני עצמן לזמן.

(והשנה כבר עשו כינוס נשים עם רבניות
להחליט לעשות מנין לנשים ולקרא בתורה ומה
נאמר על זה וכמשך הזמן זה כבר ישאר שנשים
ישוו עצמם לאנשים כמנין וטלית וקריאה בתורה,
והשקפת הגדולים הוא נגד זה).

8. הלכה ברורה קצט:ז

ז. נשים מזמנות לעצמן רשות, אבל כשאוכלות עם האנשים חייבות, ויוצאות בזימון שלנו. [הגה], אף על פי שאין מזניס.

הלכה ברורה

זימון נשים לעצמן

ח. שלש נשים שאכלו ביחד, אף על פי שאינן חייבות בזימון מכל מקום אם רצו לזמן רשאות לעשות כן, ובזמנינו לא נהגו הנשים לזמן לעצמן. ומכל מקום טוב שזמנו לעצמן לצאת ידי הראשונים הסוברים שחייבות לזמן ב].

בירור הלכה

המלבושי יום טוב, דהמהר"ש סבירא ליה כהר"ר יהודה הכהן, וכתב גם כן לבאר דהר"ר יהודה הכהן מיירי באשה עם בעלה. וכן כתב בשו"ת לשון לימודים (חלק אורה חיים סימן קח) לבאר בשיטת הר"ר יהודה הכהן, דסבירא ליה כראשונים הסוברים דשלש נשים שאכלו ביחד חייבות בזימון ואינו רק רשות, (עיין להלן בסמוך), ולכן היבא דליכא פריצותא, כגון שאכלה עם בעלה ובניה חייבים בזימון עמה. ומכל מקום לענין הלכה פסק מרן בבית יוסף דאין אשה מצטרפת לזימון כלל, והביא בשם האגור (סימן רמ) שלא ראה ולא שמע מעולם מקום שנוהגים בו לצרף אשה לזימון. וכן פסקו הטור והשלחן ערוך כאן. ומשמע דהיינו אף עם בעלה ובניה. וכן פסקו רבים מהאחרונים, שאין לצרף אשה לזימון כלל, בין בשלשה ובין בעשרה, ואף עם בעלה ובניה אין לצרפה. ועיין בלבוש (סעיף ז) שכתב שעם בעלה "אינו נאה לזמן". וכעין זה כתבו הנחלת צבי (עמרת צבי סק"ד) ובש"ע הגר"ז (ס"ז). והמשנ"ב (סוף ס"ק יב) כתב שאין נכון להצטרף אשה עם בעלה ובניה. ועיין להגו"ר בקונט"ו גן המלך (סי' עה) שדחה דברי מי שהיקל לזמן עם חתנו ובתו. וכן כתב המהר"א אולאי בהגותיו על הלבוש, שיש מי שהורה לצרף אשתו לזימון ולא ראינו מי שנהג כן. והביאו בברכ"י (סק"ב) ובמתב"ר (שם). וע"ע בביתור דברי המהר"י הכהן במגן גבורים (שה"ג סק"ב), ובתורת חיים סופר (סק"ט).

ב] כברייאתא ברכות (מה): אמרו, נשים מזמנות לעצמן אבל אינן מזמנות עם עבדים וקמנים.

כולי עלמא לא פליגי דמהני. וכבר השיג עליו במחזיק ברכה (שם). ועיין בערך השלחן (סק"א) שכתב לבאר דסבירא דהר"ר יהודה הכהן שאם עברו הנשים ואכלו עם האנשים צריכות לזמן, שאין המעם דפריצותא דוחה לחובת זימון, ומה שאמרו שאין מזמנים היינו דלכתחלה אין לאיש לחייב עצמו בזימון ע"י שאוכל עם האשה.

וה"פ"ז (סק"ב) כתב גם כן שאי אפשר לפרש שהר"ר יהודה הכהן מיירי בעשרה, ובעל כרחנו דמיירי גם בשלשה, ולכן כתב לבאר בפירושו הראשון דהיינו לענין לתת לאשה הכוס לזמן, אבל כשהאיש מזמן על זה לא אמרו אין מזמנין עליהם, ומכל מקום לדעת הרמב"ם והמהר"ם שהובאו בטור אף להצטרף לא מהני. (ומדברי הט"ו מוכח דנשים המזמנות לברן יכולות לזמן על הכוס. ועיין במה שכתבתי בזה בס"ד לעיל בבירור הלכה סימן קפב סק"ד). והפרי מגדים (משבצות זהב סק"ב) הביא מה שכתב בספרו ראש יוסף (ברכות מה). דהר"ר יהודה כהן מיירי באשה עם בעלה ובנה. ועיין במלבושי יום טוב (סק"א) שהביא בשם דרשות מהר"ש (סימן תלא) שהיה מזמן עם אשתו ועוד אחד, והעיר עליו מדברי תלמידי רבינו יונה (ברכות פרק ז' דף לג ע"א) שכתבו בשם רש"י דאפילו אשה עם בעלה אין חבורתן נאה. והובאו דבריהם בבית יוסף. (ועיין בשו"ת שואל ומשיב קמא חלק ג' סימן קנו שעמד על זה מהיכן למד רבינו יונה כן בדעת רש"י. ועיין עוד בשו"ת באר שרים חלק ג' סוף סימן ה'). ועיין באליה רבה (סק"ג) שתמה על

הלכה ברורה

ועיין לעיל (סימן קפב סעיף ב') שיכולות אף לזמן ולברך ברכת המזון על הכוס.

שער הצינן

בידור הלכה

(טו) וכן כתב רש"י (מה: ד"ה דאיכא) דהיינו רשות ולא חובה. וכן כתבו המוספות (שם ד"ה שאני) דהיינו רשות ולא חובה, והציאו שהצנות של ר' אברהם חמיו של רבינו יהודה היו מומנות על פי אציהן, ומיהו העולם לא נהגו כן. וכן כתבו עוד המוספות (ערכין ג. ד"ה מומנות) דהיינו רשות ולא חובה. וכן כתב הסמ"ג (עשין כו דף קט ע"ד) דשם ר"י. וכן פסקו צמחוספות רבינו יהודה שירליאון וצמחוספות רבינו פרץ והנימוקי יוסף (צרכות מה:): וההשלמה והמאורות (מה:). והסמ"ק (סימן קט) וצפסקי ריא"ז (צרכות פרק ז' הלכה ז' אות ד') [והוצא בשלטי הגבורים שם], וצספר הצמים (הלכות צרכות שער ששי סימן טו). וכן המרדכי (צרכות סימן קנח) הציא שהצנות של ר' אברהם מאורלייניש זימנו לעצמן, ומכל מקום סיים שהעולם לא נהגו כן. והוצא דרכי משה (סק"ז). **(טז)** וכן הציא הטור צסס הרא"ש, וכתב הטור שצאשכנו לא נהגו הנשים לזמן לעצמן. וכן הוא בצהרא"ש (צרכות פרק ז' סימן ד'). (ו"ע ממה שכתב צמחוספות הרא"ש מה:). וכן פסק רבינו יונה (פרק ז' דף לג ע"א). וכן משמע קלח מדברי הרא"ה (מה:), וכמו שכתב צספר עינים למשפט (שם). וכן פסקו הארחת חיים (הלכות צרכות המזון סימן מג) והכל צו (סימן כה). וכן הציא צספר הפרדס (שער עשירי) צסס השר מקולי והראצ"ד. וכן נראה דעת הרוקח (סימן שלג) והריטב"א צהלכות צרכות (פרק ז' הלכה ז') והאגודה (צרכות סימן קעג). וכן הציא האור זרוע חלק א' (סימן קפד) צסס הרי"ף, (ואולי הוא ט"ס ו"ל רבינו חננאל. וכן הוא צפירוש רבינו חננאל הנד"מ צרכות מה:). וסיים האור זרוע שהאידינא לא

והנה רבותינו הראשונים נחלקו אם היינו שרשאות לזמן לעצמן או שחייבות לזמן לעצמן, ודעת רבים מרבתינו הראשונים דהיינו רשות ולא חובה **(טז)**. ולעומתם כמה ראשונים פסקו דהיינו שחייבות לזמן **(טז)**. ועיין בספר המאורות (ברכות מה). וברבינו מנוח על הרמב"ם (פרק ה' מהלכות ברכות הלכה ז') שמצדדים לומר בדעת הרמב"ם (שם) שפסק שאינן מומנות בעשרה בשם, דהיינו משום דהוי רשות. (ועיין עוד להלן בסמוך בדעת הרמב"ם בזה לענין זימון בעשרה. אולם ברמב"ם (שם סוף הלכה ו') יש נוסחא: נשים ועבדים וקמנים חייבין בזימון. וכן כתב בשמו המאירי (ברכות מז:) שנשים חייבות לזמן לעצמן, והסכים לזה. וכן כתבו בדעת הרמב"ם, בספר השלחן (עמוד שמח) ור"א בן הרמב"ם בספר המספיק לעובדי ה' (עמוד רבח). ומדברי המאורות ורבינו מנוח נראה שלא גרסו כן ברמב"ם. (ועיין בשלטי הגבורים שכתב שהרמב"ם סתם הדברים, וכנראה שגם לפניו לא היתה גירסא זו) **(יז)**. ובשלחן ערוך כאן פסק דהיינו רשות ולא חובה. וכן פסקו הלבוש (סעיף ו') ובשלחן ערוך הגאון רבי זלמן (סעיף ו'). ועיין בביאור הגר"א (סק"ז) שפסק דהיינו חובה. והביאו בביאור הלכה (בד"ה נשים), וכתב שהעולם לא נהגו כן. וכן כתב בערוך השלחן (סעיף ב') שלא שמענו מעולם שנשים זימנו לעצמן. ועיין בחדר האלפים (ס"ק יח) ובבן איש חי (פרשת קרח אות יג) ובכף החיים (ס"ק כא) שראוי שכל אדם ילמד את הנשים שיהיו מומנות לעצמן כשהן שלש **(יח)**.

נהוג כן וגם רבינו שלמה (רש"י) ורבינו יהודה שירליאון סוברים שאינן חייבות, ושאפשר שאף הר"ר אברהם שהניהיג שהנשים זימנו כשהן שלש (עיין לעיל צס"ק הקודם) אינו חובה אלא רשות. ועיין צהלכות צרכות למהר"ם (דפוס צרלין עמוד שי) שמסוף דבריו נראה שקוצר ששלש נשים חייבות זימון. ועיין צספר המכתם (מה:). שהציא המחלוקת ולא הכריע. **(יז)** ועיין עוד בדעת הרמב"ם, בערוך השלחן (סעיף ז') וצאור שמח (שם) וצספר עינים למשפט (צרכות מה: אות א'). **(יח)** ועיין עוד צמה שכתבו צוה צקהלת יעקב

לעצמן – בעשרה ובשם

9. כסף משנה הלכות ברכות ה:ז

ומ"ש ובלבד שלא יזמנו בשם מדאמרינן כל דבר שבקדושה לא יהא בפחות מעשרה גדולים ובני חורין כמו שנתבאר בפ"ח מהלכות תפלה:

10. ארץ הצבי עמ' צז

ולגבי צירוף למנין, הוא ענין אחר לגמרי. דהנה הרשב"א והריטב"א ריש מס' נדה הביאו דעת הסוברים דאף לדין ס"ט ברה"ר, אשר גדרו [לפי הגמ' נזיר נו.] — שנתהוה הספק במעמד ג' בנ"א, בעינן דוקא ג' גברים, ולא סגי בג' נשים. והוא עפ"י מליצת הגמ' ברכות (מה): דמאה נשי כתרי גברי דמיין. ובביאור ענין זה נראה לומר (עי' בס' עמק ברכה מזה) דב' אופני ברכת הזימון יש, דלפעמים היא חובה, ולפעמים רשות, ולהוות זימון דחובה בעינן שיהא שמה חלות שם „חבורה" של ג', או חלות שם „ציבור" של יו"ד, ובנשים, לעולם ליכא צירוף להוות שם „רבים", או שם „חבורה". דלעולם כוונת התורה שכל אדם ינהוג חיים של צניעות, דהיינו — חיים

לו רק מקצת קדו"י, ולגבי מ"ע שהז"ג שהוא פטור מהם, דינו כנכרי ממש. ונפק"מ לדינא בזה, לפי מאי דפסק הרמ"א (או"ח סי' יז ס"ב) כדעת הר"ת, דנשים רשאיות לברך אמ"ע שהז"ג, דהיינו דוקא בנשים, שיכולות לומר באמת — קדשנו במצוותיו וצונונו על נטילת לולב, דענין קדושה גדרו — חיוב במצוות¹⁶, והיות שהנשים שוות בקדושתן לגברים, חיובן במצוות שלם הוא, אלא שנתחייבו — ונפטרו. משא"כ עבד כנעני, שלגבי נטילת לולב, למשל, דינו כנכרי לגמרי, שחסרה לו הקדו"י לגבי מ"ע שהז"ג, ואפילו לפי"ד ר"ת, הוא אינו יכול לברך אמ"ע שהז"ג, כמו שהנכרי א"י לברך ולומר אקב"ו על נטילת לולב, עכ"ד.

דיעות לענין בכורים אי מיקריא מצוה התלוי בארץ, דלא דמו לתרומ"ע וחלה שהם טובלים קודם שהופרשו. [ובאוצר הספרי (להג"ר מנחם זעמבא, הי"ד) העיר דבנקדה זו תלוי ענין שינויי הנוסחאות שבמשנה (פ"א דכלים) אי גרסינן התם ביכורים או לא, וכן אמר בזה רבנו, שיחי'.] ולכאורה יוצא מדבריהם לפי הדיעה האחת, דהמושג של קדושה צריך בדוקא שיהי' בו פועל יוצא לדינא בנוגע לאיסורים ומניעות, ולא סגי במה שמחייב במצוות, ולפי"ז ניחא בגמ' שבת (ע:) הנ"ל, מ"ט לא אמרו דידע לה לשבת בנוגע למצות אמירת קידוש והקרבת קרבנות המוספים, דלא סגי בהכי, דכל שלא ידע לאיסורי שבת חשיב כלא ידע לה לקדושת השבת. [עיי"ש בחי' רמב"ן.]

ולפי"ז יש להעיר עוד ולומר, דגר הבא להתגייר טעון קבלת עול מצוות בכדי שיהי' שייך לחול עליו קדושת ישראל, ואולי י"ל דלא סגי במקבל על עצמו רק מצוות עשה — כציצית ושופר ותפילין ואהבת רעים וכבוד אב ואם וצדקה וק"ש, אלא בעינן בדוקא שיקבל על עצמו לכה"פ מקצת איסורים ומניעות, דבלא"ה לא מיקריא „קדושת ישראל". ולכאורה פשיטא נמי דלא סגי במקבל על עצמו אי' רציחה וגילוי עריות ואבר מן החי, דבכל אלו אף בני נח הוזהרו, ואין בקבלתם משום תוספת קדושת ישראל, וצע"ג בזה בתשובת מלמד להועיל (חיו"ד סי' פז).

מברכות אמ"ע שהז"ג, ולפי"ד רבנו, אין הדבר כן. אכן נראה, דנפק"מ זה של רבנו הי' רק לפי"ד הרמב"ם דטבילה שני' דאורייתא, אך לפי"ד התוס' דטבילה שני' אך דרבנן, אף העבד כנעני שפיר יש לו קדו"י גמורה. [ועיין עוד מזה במסורה, חוברת ה', בענין לה לה מאשה.]

16 עי' גמ' שבת (ע:), אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, והוינן בה מנינא למה לי, ואמר ריו"ח שאם עשאן כולן בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת. ושאלו ע"ז בהמשך הגמ', דידע לי' שבת במאי, והשיבו, דידע לה בתחומין ואליבא דר"ע. ודייקו העולם משקלא וטריא דהגמ', דליכא מושג של „קדושה ערטילאית", ואם רק ידע לה לשבת שהוא „יום קדוש", אך לא ידע שיש בזה שום נפק"מ לדינא, לא מיקריא כה"ג „דיעת קדושת השבת", דהמושג של קדושה גדרו שהיא מחייבת בהלכות נוספות, דקדושת כהונה אוסרת בטומאה ובגרושה וחללה, וקדושת תרומה אוסרתה לזרים ולטמאים, וקדושת המקדש מאפשרת הקרבת ואכילת קרבנות, ואוסרת את הכניסה לטמאים וכו', וקדושת א"י מחייבת במצוות התלויות בארץ. [ועי' מש"כ (בסי' כף אות א) בשם רבנו בגדר קדושת ישראל של האבות קודם מתן תורה.]

ועי' תוס' ב"ב (פא.) ד"ה ההוא, שהביאו שתי

הסוכרים שעושים אותם סניף לעשרה, ולכאורה תמוה הדבר, דנשים גריעי מעבד כנעני. ולפי דברינו ניתא, דאיה"נ, דהחסרון בנשים הוא מטעם אחר לגמרי, מפני שרצון התורה היה שיחיו חיים פרטים — וחיים של צנעא, ולא יצטרכו לחיות כלל חיים של פרהסיא ושל פומביות, ועל כן אמרה תורה שאינן מצטרפות לעולם להוות שם „חבורה" או שם „ציבור", ואפילו להיותן סניף לעשרה א"א. משא"כ בקטנים ועבדים, שהחסרון אחר הוא, ולפיכך שפיר מצטרפי עכ"פ כשהם רק בתורת סניף לעשרה.

וענין זה מצינו עוד בגמ' בנוגע להכשר דוד למלכות, [וממילא נוגע זה ג"כ להכשר המלך המשיח, אשר לבואו אנו מצפים תמיד], דאי ביבמות (עו:) שנסתפקו בדוד, דקאתי מרות המואביה, אם כשר הוא למלכות, דבעינן מקרב אחיך ממובחר שבאחיך, ודרשו עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית ע"פ טעמא דקרא, דכתיב לא יבוא עמוני ומואבי וכו' על דבר אשר לא קדמו אתכם וכו' ודרכו של איש לקדם, ולא דרכה של אשה לקדם, כדכתיב כל כבודה בת מלך פנימה.

[ואף דבעלמא קיי"ל כחכמים דר"ש, דלא דרשינן טעמא דקרא, מכ"מ היינו דוקא היכא דכתיב קרא סתמא, אז אמרינן דהוי לא פלוג

פרטיים, וכאמור, אלא דלפעמים הוכרחה ההלכה לקבוע דינים של ציבור, והלכות של פרהסיא, ודינים אלו צמצמה התורה רק לגברים ולא לנשים, ^{אצ"ר החסמה} דיותר הקפידה התורה על הנשים שיחיו חיים פרטיים (חיים של צניעות) מאשר על האנשים, וכמו שדרשו בספרי עה"פ שום תשים עליך מלך, ולא מלכה, וכדאיתא בגמ' ברכות (מט.) מלכות, לפי שאינה בנשים, וערמב"ם פ"א ממלכים ה"ה, דאין מעמידים אשה במלכות, וכן כל משימות שבישראל, אין ממנים בהם אלא איש, ומקורו בפסיקתא זוטרתא [ועי' מזה בתשו' שרידי אש ח"ב סי' נב]. ומה"ט מתבאר מס"ד הגמ' ברכות הנ"ל, דנשים מזמנות לעצמן רק בתורת רשות ולא בתורת חובה, דחובת זימון ליכא אא"כ הצטרפו יחד להוות שם „חבורה", וזה ליתא בנשים, דשם „חבורה" הוא כבר ענין של פרהסיא ופומביות. ואף לפי מסקנת הגמ', שחילקו בין שני גברים לבין ג' נשים, עדיין ס"ל לתוס' והשו"ע דנשים מזמנות לעצמן אינו אלא רשות ולא חובה¹⁷.

ונראה דהוא הדין והוא הטעם בדין ס"ט ברה"ר, דגדר רבים היינו — במעמד ג' בנ"א המצורפים יחד להוות חלות שם „רבים", וזה ליתא בנשים. ומה"ט הוא דנשים אין מצטרפות למנין עשרה, ואפילו לסניף לעשרה¹⁸, ואילו בקטן אחד ועבד אחד, יש דיעות בראשונים

ויש להעיר, דבאמת אין ביאור הכס"מ מוכרח בדברי הרמב"ם, דיל"פ באופן אחר בטעם הדבר שהנשים אין מזמנות בשם, דלברך בזימון של שלשה סגי במה דאיכא דיעות להיות שמה רשות לזימון, אף דליכא חלות שם „חבורה" לאשוויי חובת זימון. משא"כ לזמן בעשרה, לזה בודאי בעינן שם ציבור ושם רבים [ועיין בזה בס' עמק ברכה, דמה"ט לא מהני לזמן בעשרה ביצא אחד לשוק]. וממילא י"ל דנשים לעולם ליכא צירוף להוות שם רבים, וכנ"ל, ומה"ט הוא דאינן מזמנות בשם.

(18) עי' משנ"ב בבה"ל לסי' נה ס"ד ד"ה

וה"ה).

(17) ועי' רמב"ם פ"ה מברכות ה"ז, שהנשים מזמנות לעצמן, ובלבד שלא יזמנו בשם, ועיי"ש בכס"מ שהבין בדעתו, דלברך ברהמ"ז בשם בעשרה דינו כדבר שבקדושה, ואין הנשים מצטרפות למנין עשרה לכל דבר שבקדושה. ובאמת ד"ז מח' בין הראשונים היא, אי ברהמ"ז בעשרה דינו כדבשב"ק, או דבעינן יוד — משום דלאו אורח ארעא לאדכורי שמא דשמיא בכציר מעשרה, וכלשון הגמ' בברכות (מה:) ובמגילה (כג:). וכאלו ב' הדיעות תלוי חילופי המנהגים אם יש לענות לזימון בעשרה בעמידה או בישיבה, דלכל דבר שבקדושה בעינן תמיד עמידה [כן העיר בזה רבנו].

עם שלושה אנשים

11. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ה סימן ט אות י

י. אם נשים שאכלו עם שלושה אנשים חייבות לענות בברכת הזימון

בדבר נשים כשאכלו בשלחן עם ג' אנשים, חייבות לענות ברכת הזימון, כמפורש בסימן קצ"ט סעיף ז'. אבל בחול, שליכת ברוב המקומות סעודה קבועה לאכול כולן ביחד, והיא טרודה בעשיית האוכלין ובהגשתן להשלחן לכל אחד, אין כוונתה לישיב לאכול ביחד. וכ"ש כשיש לה ילדים קטנים שמטרידין אותה, ואין לה פנאי לקבוע אכילתה אפילו בפני עצמה, וכ"ש שלא עם אחרים, בחול שכל אחד ממנה באכילתו, שא"כ הא לא שייכא כלל לאכילתו. ומזה נמשך שאף אם אירע לפעמים שגם האשה היה לה פנאי לאכול בקביעות, לא הורגלו הנשים לענות לזימון. אבל על הבעל וודאי מוטל שיקרא לה כאשר היא חייבת, ולא להניח להאינשי לברך קודם שהיא באה להשלחן לברך יחד בזימון, או לכה"פ שתשיב ברוך שאכלנו, ותחכה עד שיגמור המברך ברכת הזון. ובשבת שהכל אוכלין יחד, ואין לשום אחד למהר לברך, מוכרחין לקרוא לה לברך יחד בברכת הזימון. ולא שייך לבקש זכות על הנשים, כי מה יש לה לעשות אם האנשים זימנו בלעדיה, ולא חיכו עליה. אבל האנשים בשבת כשממהרין לברך בזימון, ואין רוצין לחכות על הנשים, וגם אין קוראין להנשים, זה וודאי אסור בשבת, וגם בימי החול הרבה פעמים.

12. שו"ת שבת הלוי חלק א סימן לח

כבוד קרובי ידיד נפשי הרבני המופלג בתורה ויראה צדיק במעשיו ר' מאיר יהודה הלוי ואזנר הי"ו.

ואשר שאלת, שאלת חכם, דכיון דקיי"ל בסי' קצ"ט דנשים עם האנשים חייבות בזימון ויוצאות ע"י האנשים, וא"כ היאך נתרץ מנהג חסידים ואנשי מעשה, שהולכים בסוף סעודת הבית אל שולחן רבם ומפקיעים בזה חיוב זימון הנשים שחל עליהם כבר, אלו דברין. ואשיב הנלענ"ד לפי מועט זמני, ואסדר קודם השיטות בקצור ונבא לדינא אי"ה.

הנה דעת התוס' ברכות מ"ה ע"ב דנשים מזמנות רשות, ונראה מדבריהם בין לעצמם, בין עם אנשים, ואפילו עם בעליהם, וכן יראה דעת רש"י שם, אמנם הרא"ש חולק עליהם דמשמעות הסוגיא עירוכין ג' ע"א דחייבות ממש, ומשמע לדידי' אין חילוק בין עם האנשים שנתחייבו ע"ג האנשים בין לעצמן כדמשמע בעירוכין שם מדהביא הגמ' הבריית' דנשים מזמנין לעצמן לראי' על הא דמרבין מהכל חייבין בזימון ואפילו נשים, וזה כוונת הגר"א באו"ח שם, ודברי הב"ח בהשגתו על הרא"ש דחוקים בזה. אמנם להלכה פסק המחבר כדעה שלישיית, דעת הסמ"ג עשין כ"ז, דנשים מזמנות לעצמן רשות, ואם אוכלות עם האנשים חייבות ויוצאות בזימון האנשים, ובש"ע הרב בעל התניא הוסיף חרוש דבכה"ג דנתחייבו הנשים עם האנשים הרשות ביד הנשים להחלק לעצמן ולברך לעצמן, ור"ל דכיון דנתחייבו דינם כאנשים דששה נחלקים, ובוה שוב אינם בכלל הדין דנשים מזמנות לעצמן רק רשות, ועכשיו אין נוהגין כן, דזה דוקא כשכל הזימון שלהם רשות בזה לא נהגו נשים עכשיו, אבל כשנתחייבו עם האנשים כבר חל חיוב זימון, ומזמנות לעצמן מן הדין, (ולשון רשות בש"ע הרב בזה קאי על רשות לחלק לא רשות של בהמ"ז), ואם כן היה הדין נותן כשאוכלים ג' אנשים וג' נשים כולם גדולים בסעודה אחת והאנשים הולכים לשלחן רבם, שהנשים יזמנו לעצמן מן הדין, והגאון משנה ברורה בשער ציון הסכים לדעת הגר"ז ע"ש, איברא היות אין עושין כן, וגם כשלא נשאר ג' נשים, א"כ מפקע לגמרי הזימון מן הנשארות כשאלת כבודו נ"י.

מזה נראה לי שסומכים עצמם על דעת הב"ח שבמג"א סימן ר' ס"ק ב', שכתב בשיטת רב האי גאון, דקודם גמר הסעודה אפילו היו יחד בתחלת הסעודה עדיין רשאי לצאת, והאי דסי' קצ"ג ס"ד מיירי שגמרו סעודתן כאן, ע"ש, וא"כ הכא בנ"ד, שיוצאים קודם גמר סעודה, דהא גומרים סעודתן על שלחן רבם, הרי יש לנו עמודי ברזל הב"ח והמג"א לסמוך עליהם. ונהי דלהלכה לענין אנשים, גדולי פוסקי האחרונים דחו דברי הב"ח מהלכה, וגם קביעות תחלת הסעודה אוסר הפקעת הזימון, מ"מ הכא לענין נשים דבלא"ה איכא דעות דגם עם האנשים אינן חייבות מן הדין כנזכר לעיל, בודאי כדאי הם גדולי הפוסקים הב"ח והמג"א לסמוך עליהם, בפרט שהב"ח מעיד דהכי נהיגי

עלמא, ועיין במ"ב שכתב דלצורך גדול יש לסמוך על הב"ח, וכנראה דאנשי מעשה האלה, מחשבים זה לצורך גדול.

ואם היינו אומרים דדינא דסימן קצ"ג סעיף ד' דקביעות דתחלת סעודה מחייב הוא דוקא באנשים דיש להם כל דיני זימון בין לעצמן בין עם אחרים, משא"כ בנשים דקילי דעב"פ לעצמן אינן חייבין, ולא מתחייבי רק מגו דאנשים כלשון הלבוש סימן קצ"ט, בכה"ג לכ"ע רק סוף סעודה קובע, וכיון שהלכו האנשים קודם סוף הסעודה, אין כאן הפקעת חיוב הנשים, אם כנים הדברים היינו מרויחים לישב המנהג גם לדעת החולקים על הב"ח הנ"ל, אמנם הפרט הזה עדיין צל"ע, אבל מש"כ למעלה נראה פשוט. ידיך קרובך דוש"ת בלונ"ח מצפה לחסדי ה'.

13. ברכת ה' פרק ו סעיף כז

ולכל הדעות אסור לקטן להיות המזמן אא"כ מלאו לו שלש עשרה שנים ויום אחד.⁹²

כו. אשה אינה מצטרפת לזימון אפי' עם שני אנשים,⁹³ ואפי' אם השנים

מ ק ו ר ה כ ר ה

יש שמצרפין אפי' שלשה קטנים כמו שמצטרפין ג' אוכלי ירק. ע"כ. וכ"כ בכלבד^{החובא} והובא בב"י (סימן קצט). וכ"כ המאירי (ברכות מח.) בשם יש אומרים. והרז"ה בספר המאור (שם). כתב שאפי' ארבעה קטנים מצטרפים. ע"ש. מ"מ למעשה יש להחמיר בזה כדעת הריא"ז והמאירי, שהרי יש מחמירים שלא לצרף אפי' קטן אחד עד שיהיה בן שלש עשרה שנה וכנ"ל בהערות הקודמות. לפיכך, דיינו להקל לצרף קטן אחד. וכ"כ הברכ"י (סימן קצט ס"ק ג) וז"ל: ונראה דיש להחמיר כדברי ריא"ז, וכן משמע מדברי הרמב"ן במלחמות, כיון דאעיקרא איכא מרבנותא טובא דסברי דאין מצטרף אף לעשרה. ותו דפשט לשון הפוסקים והירושלמי משמע כדברי ריא"ז, תיסגי לן דמצרפין קטן והוא באחד, אבל תרי לא, וכי. עכ"ל. והניף ידו שנית בספר מחזיק ברכה (שם אות ד) והביא שכן כתב המאירי. ע"ש. וכן פסק הערך השלחן (שם אות ב) ושכן דעת הראב"ד בספר תמים דעים. ע"ש. וכן פסק הכה"ח (שם אות ל) ושכ"פ בסדור בית מנוחה ובחסד לאלפים. ע"ש. וכ"פ בשו"ת יחיה דעת ח"ד (סימן יג).

92 ע"פ מ"ש לעיל בהערה 85 בשם הפמ"ג שמי שאכל כזית ירק או שתה רביעית משקה אע"פ שמצטרף לזימון מ"מ אינו יכול להיות המזמן מפני שהוא פטור מלזמן שאינו חייב בבהמ"ז כיון שלא אכל לחם. ע"ש. וה"ה בני"ד בקטן שחייב בבהמ"ז מדין חינוך והוי תרי דרבנן ביחס לגדול, וכמו שאינו מוציא גדול ידי"ח אפי'

במצוה דרבנן כמ"ש בחלק א פרק ד הערה 4, ה"ה בזימון שאינו מוציאם. וכן משמע מדברי הרי"ף והרמב"ם ורוב הפוסקים שסוברים שקטן מצטרף לזימון, שכתבו שמומנים על קטן, ולא אישתמיט שום אחד מהם לכתוב שגם יכול לזמן להם, ומשמע שאינו יכול לזמן להם לומר "נברך שאכלנו משלו", רק מצטרף לשנים גדולים לזמן עליו, דהיינו שאחד מהגדולים יאמר נברך שאכלנו משלו. וכן משמע ממ"ש הרי"ד והריא"ז והמאירי (ברכות מח.) דקטן נעשה "סניף הצטרף" לשלשה ולעשרה אבל לא שיהיו הקטנים עיקר כגדולים ולכן שני קטנים אין מזמנין עליהם שא"כ אנו עושים אותם עיקר. ע"ש. ולפ"ז נראה שאינו יכול לזמן עליהם שא"כ נעשה עיקר והוא אינו אלא סניף. וכ"כ הכה"ח (סימן קצט אות לג) שאפי' לדעת מרן שמתיר לצרף קטן פחות מגיל י"ג מ"מ יש להחמיר שגדול יזמן. ע"ש. וכן עיקר.

93 כמשנה (ברכות מה.) שנינו נשים ועבדים וקטנים אין מזמנים עליהם. ובגמ' (שם ע"ב) אמרו שהטעם שאין מזמנים עליהם הוא משום פריצות. ולפ"ז יוצא שאפי' על אשה אחת אין מזמנים שסוף סוף שייך חשש פריצות. וכן מוכח ממ"ש בב"י (סימן קצט) בשם הר"ן (פ"ב דמגילה) דטעמא דחיישינן לפריצותא בזימון הואיל וע"י צירוף איכא שינוי במטבע בהמ"ז שמוסיפים ברכת הזימון וכיון שניכר צירופן עם האנשים איכא למיחש לפריצותא. ע"ש. ולפ"ז יוצא שגם אשה אחת אי אפשר לצרף, כיון שסוף

ברכת פרקו ה' תעז

הם בעלה ובנה.⁹⁴ ומכל מקום שלש נשים או יותר שאכלו יחד לחם והתקיימו התנאים הנזכרים בסעיף ה, רשאות לזמן לעצמן אם תרצנה.⁹⁵ ואם אכלו עם שלשה אנשים, חייבות לזמן לעצמן או לענות זימון עם שלשת האנשים.⁹⁶

כז. נשים שמזמנות לעצמן אינן רשאות לזמן בשם ה' אפי' אם הן עשר או יותר.⁹⁷

כח. ישראל עובר עבירות אפי' אם עושה כן להנאת עצמו, אינו מצטרף

מ ק ו ר ה ב ר ה

שהרי אינן חייבות לזמן אלא רשאות לזמן. ע"ש. וכן פסק מרן בש"ע (סימן קצט סעיף ז).

96 כ"ב בב"י (סימן קצט) בשם סמ"ג וז"ל: סמ"ג כתב, גרסינן בפ"ק דערכין הכל חייבים בזימון, לאתויי נשים, דתניא נשים מזמנות לעצמן. ותימה דברישי פרק שלשה שאכלו (מה): מסיק דנשים מזמנות לעצמן רשות. ואומר ר"י דלעצמן דוקא רשות אבל כשאוכלות עם האנשים חייבות, ויוצאות בזימון שלנו. עכ"ל. וכן פסק בש"ע (סימן קצט סעיף ז).

97 כ"ב הרמב"ם (פ"ה מהלי ברכות ה' ז), וכ"פ מרן בש"ע (סימן קצט סעיף ו). וכתב מרן בכסף משנה שהטעם בזה הוא משום שזימון בשם ה' נחשב כדבר שבקדושה שאין אומרים אותו בפחות מעשרה זכרים בני חורין. ע"כ. וכ"כ בב"י (סימן קצט). וכ"כ המאירי (ברכות מז): וז"ל: ומה שבארנו שהן מזמנות לעצמן יש אומרים דוקא בזימון שלשה שאין בו הזכרת השם, אבל אם היו עשר אע"פ שמזמנות מ"מ אין מזמנות בשם, שהזכרת השם דבר שבקדושה הוא, ואין דבר שבקדושה מסור לנשים. ויש שחולקים בכך. ויראה כדעת ראשון ממה ששאלנו הזכרת השם בברכה בעשרה מדכתיב

סוף איכא שינוי במטבע הברכה בגלל אותה אשה שמוסיפים ברכת הזימון. וכן מוכח ממ"ש הסמ"ג (עשין כז) בשם ר"י, והרא"ה והריטב"א (ברכות מה). שאשה שאוכלת עם שלשה אנשים חייבת לזמן כיון שגם בלי צירופה יש חיוב זימון. ע"ש. וכ"פ בש"ע (סימן קצט סעיף ז). ומוכה, שאם יש רק שני אנשים אינה מצטרפת כיון שבצירופה נוצר חיוב זימון. וכן משמע מדברי כל הפוסקים שאין חילוק בין אשה אחת או שתים לענין צירופן לזימון, ובכל אופן אין אשה מצטרפת.

94 כ"ב תר"י (ברכות מה): בשם רש"י שאפי' עם בעליהן אינן מצטרפות הואיל וסוף סוף אין חבורתן נאה. ע"ש. וכן הובא בב"י (סימן קצט) ובשאר אחרונים שם. וכן משמע מסתמות כל הפוסקים שאשה אינה מצטרפת אפי' עם בעלה ובנה. וכ"כ המשני"ב (סימן קצט ס"ק יב). וכן המנהג פשוט שלא לצרף אשה לזימון אפי' עם בעלה ובנה.

95 כן בארו התוס' (ברכות מה): ד"ה שאני, מ"ש בברייתא שם נשים מזמנות לעצמן, שפירושו, רשות ולא חובה. ושלכן לא נהגו הנשים לזמן אפי' כשאוכלות שלש נשים לעצמן,

מי מצטרף לזימון

א. נשים: אנשים לא יצרפו נשים עמהם כדי להשלים את המספר החסר לחיוב זימון (קצט ו). אך ג' נשים רשאיות לזמן לעצמן, ובלבד שלא תזמנה בשם (שס). ונהגו שאף ג' נשים שאכלו יחד אינן מזמנות לעצמן (קצט זה"ל ד"ה נשים, וכחז העה"ש "מעולם לא שמענו שנשים זימנו לעצמן").

ב. נשים שסעדו יחד עם אנשים שהתחייבו בזימון, חייבות לשמוע את הזימון, ולענות ולברך יחד עם המזמן ברכה ראשונה, ועל כל פנים שתענה ותשמע עד סוף ברכת 'הזן' (קצט ז אג"מ לקמן). ואם שלוש נשים או יותר סעדו יחד עם שלושה אנשים, יכולות הנשים לזמן לעצמן (קצט ז מ"ז זי ית), אא"כ היו עשרה אנשים, ואז חייבות לזמן בשם עם האנשים (כה"ס קצט כג). ובמקרה שאכלו לעצמן באופן שלא הצטרפו לגברים, אינן חייבות בזימון, כגון כשאכלו בחדר אחר בנפרד ואין רואים אלו את אלו ואין מגיש להם אוכל במשותף, או בחתונה ובה מחיצה גמורה (כך הורה הגר"ל וכו', ופשוט הוא, שדברי הצי"ק רק כשסעדו יחד. וכעין זה כתב האג"מ ח"ה ט י, שכאשר האשה טרודה ואין כוונתה לישב לאכול יחד, כך הרגילות ציוס מול, אין חיוז זימון. אצל כשאוכלים יחד בקציעות, וכך הרגילות בשבת, חייבות בזימון). * וכתב הגר"מ אליהו: "מנהגנו, ג' נשים שאכלו לעצמן מזמנות. אכלו עם הגברים חייבות לשמוע זימון מהאנשים ואינן מזמנות לעצמן. וי"א שאם אכלו לבדן חייבות בזימון (עיין בא"ח קורח יג, שו"ע קצט סעי' ו ז). ובעשרה אינן מזמנות בשם (שס).

15. הלכה ברורה קצט:ז

ה. אנדרוגינוס מזמן למינו ואינו מזמן לא לאנשים ולא לנשים.
ט. טומטום אינו מזמן כלל.

הלכה ברורה

ט. אף על פי שנשים רשאות לזמן לעצמן, מכל מקום אינן רשאות לזמן בהזכרת שם ה' באמירת "נברך אלוקינו שאכלנו משלו", ואפילו אכלו עשר נשים כאחת, אלא יזמנו בלא הזכרת שם ה' ג.

י. שלשה אנשים שאכלו כאחד, ואכלו הנשים עמהם, חייבות הנשים לענות לזימון של האנשים (כ). ומכל מקום יזמן איש ולא תזמן האשה (כא).

בידור הלכה

שער הציון

מקלנין (צרכות מה:), וצאור שמח (פרק ה' מהלכות צרכות הלכה ג') וצשו"ת אבן ישראל חלק ח' (סימן יב). (יט) וכן פסקו בספר המכתס (מה.) והמאירי (מו:). וצפ"ח (הלכות צרכות שער שטי סימן טו) וצפ"ח אהל מועד (שער הצרכות דרך שיעי נחיצ' א') והרשב"א (מה:). (כ) כן כתב הסמ"ג (עשין כו דף קט ע"ד) שצ"ח שחייבות צימון של האנשים. וכן נראה מדברי הריטב"א בהלכות צרכות (פרק ז' הלכה ז'), ועיין עוד בחידושי הריטב"א (מגילה ד.). ועיין צשו"ת הרא"ש (כלל ד' סימן טו) וצחידושי הרא"ה והרא"ה אלאשצילי והריטב"א (צרכות מה:). והמאירי (צרכות מו:). והר"ן במגילה (פרק ז' דף ו' ע"ג) שכתב גס כן שמצטרפות, אלא שלא כתבו צהדיא דהיינו חיוצ מן הדין. ומלשון השלחן ערוך כאן מתבאר דהיינו חיוצ מן הדין. ועיין צחיליה רצה (סק"ד) שיש אומרים דהוי רשות. ועיין צמה שכתב צוה צחורת חיים סופר (ס"ק יב). ועיין צשו"ת אגרות משה (חלק ה' מאורח חיים סימן ט' אות י') שנשים האוכלות עם האנשים חייבות לענות הזימון, ושצריך צעלה לקרוא לה כשהיא טרודה כדי שמענה הזימון. ועיין צשו"ת שצט הלוי חלק א' (סימן לח) שכתב לדון על מה סומכים אנשים המתחילים סעודתם עם הנשים, והולכים לסיים סעודתם אלל רצם, ומפקיעים עניית הזימון מן הנשים. ועיין עוד צשו"ת שצט הקהתי חלק ד' (סימן נג). (כא) כן מוכח מלשון השלחן ערוך שכתב שיוצאות צימון "שלנו". וכן כתב לדייק צכף החיים (ס"ק כד). ועיין צצאור הלכה (צד"ה ויוצאות)

ג] כן פסק הרמב"ם (פרק ה' מהלכות ברכות הלכה ז') שנשים שמזמנות לעצמן אינן רשאות לזמן בשם. וכן פסקו כמה ראשונים (יע) וכן פסקו הטור והשלחן ערוך כאן. ועיין בספר המאורות (ברכות מה.) שכתב בחד פירושא לבאר בדעת הרמב"ם, דזימון בקביעות תליא מילתא ונשים אינן כל כך בני קביעות שזימנו בשם. ומכל מקום לענין הלכה כתב המאורות לחלוק על הרמב"ם ופסק שאין למחות בידם אם מזמנות בשם כיון שלא הזכיר בגמרא שאינן מזמנות בשם. ורבינו מנוח (שם) כתב עוד לבאר דזימון בעשרה הוי דבר שבקדושה. ועיין במאירי (מו:). שכתב גם כן לבאר בדעת הרמב"ם דהיינו משום דהוי דבר שבקדושה. וכן כתב מרן הכסף משנה שם ובבית יוסף כאן בדעת הרמב"ם. ועיין בספר הרוקח (סימן שלד) שכתב גם כן דזימון בעשרה הוי דבר שבקדושה. ועיין בחידושי הרשב"א (מגילה כג:). שכתב לגבי ברכת כהנים בעשרה, משום שמזכיר את השם ואומר יברכך ה', "והוה ליה כזימון דצריך עשרה משום דאמר נברך אלוקינו". ומשמע דזימון בעשרה לא הוי דבר שבקדושה. ועיין בטורי אבן (מגילה שם) מה שכתב על דברי הרשב"א. (ועיין בבירור הלכה סימן קכח סק"ו. ודו"ק). ועיין בבית יוסף (סוף סימן קצט) שכתב דזימון בעשרה לא הוי דבר שבקדושה, וקיל מדבר שבקדושה לענין צירוף קטן לעשרה. אולם לעיל בבית יוסף כתב לבאר טעמו של הרמב"ם לענין נשים דהוי דבר

הלכה ברורה

ושלש נשים שהיו אוכלות עם שלשה אנשים, ורצו הנשים לזמן לעצמן ולא להצטרף לזימון של האנשים, רשאות לעשות כן. אבל אם היו עשרה אנשים ומזמנים בהזכרת שם ה' לא יזמנו הנשים לברך (כז).

יא. נשים המצטרפות לזימון עם שלשה אנשים שאכלו כאחד, יוצאות ידי חובת הזימון אף על פי שאינן מבינות לשון הקודש. והיינו דוקא לענין הזימון, אבל לענין ברכת המזון אינן יוצאות ידי חובה כשאינן מבינות לשון הקודש אלא אם כן יברכו בעצמן, וכמו שנתבאר לעיל (סימן קצג סעיף ג) ד.

שער הציין

בידור הלכה

שהציא כן צטס ספר יד הקטנה. (ועיין גם צט"ז סק"צ"הנ"ל שכתב לצאר צשיטת הר"ר יהודה הכהן דסצירא ליה דנשים מלטרפות לזימון, דהיינו כשהאיש מזמן אצל האשה אינה רשאית לזמן, ועל זה אמרו נשים ועצדים וקטנים אין מזמנין עליהם. אלא שהט"ז מיירי כשהם שלשה ציחד עם האשה, והציאור הלכה מיירי כשיש שלשה מלצד האשה). (כז) כן כתב צשלתן ערוך הגאון רצי זלמן (סעיף ו'), והציאו להלכה המשנה צרורה (ס"ק יח), וצשער הליון (סק"ט) הציא צטס ספר יד הקטנה שאינן רשאיות, וכתב שהעיקר כדברי הגאון רצי זלמן, וציאר טעמו דכיון שנתחייבו צימון מחמת האנשים חל ממילא גם עליהו חיצוה, וכמו שכתב לצאר הלצוט (סעיף ז'), ואס כן אפילו לאחר שנפרדו לא פקע חיצויהו, וצפרט לשיטת הרא"ש והגר"א הנ"ל דסצירא להו ששלש נשים שאכלו ציחד יש להן חיצו צפני עלמן. וע"ש. וכן פסק צכף החיים (ס"ק כג). ועיין צמור וקליעה. ועיין צמה שכתב לצאר צוה צשו"ת צצט הלוי חלק א' (סימן לח).

שבקדושה. וכבר האריך בזה הפתח הדביר כאן (סק"ח), אלא שלא היו לפניו דברי הראשונים שכתבו בהדיא דזימון הוי דבר שבקדושה. ועיין עוד בספר כבוד יום טוב (פרק ה' מהלכות ברכות הלכה ו') ובספר בני ציון (סק"ו). ועיין לעיל בס"ק הקודם בשם המאורות ורבינו מנוח שכתבו עוד לבאר בדעת הרמב"ם דסצירא ליה דשלש נשים מזמנות לעצמן הוי רשות ולא חובה, ומחמת כן אינן רשאיות לזמן בשם. וע"ש שיש חולקים בזה בדעת הרמב"ם. ועיין בחידושי הרשב"ץ (שם) שכתב לבאר בדעת הרמב"ם, משום דאפילו מאה נשים חשיבי כתרין, ולא אמרו ששלש נשים מזמנות לעצמן אלא משום דאיכא דעות, והאי טעמא לא סגי אלא לישוינהו כשלשה ולא לישוינהו בעשרה.

ד] עיין בתוספות (מה: ד"ה שאני) שכתבו שצ"ע אם יוצאות בברכת הזימון של אנשים מאחר שאינן מבינות, ושיש מביאים ראיה שיוצאות ממה שאמרו בגמרא שם שסופר מברך ובור יוצא, ושיש לדחות דבור היינו שמבין לשון הקודש ויודע

קצת מאי קאמר אבל אינו יודע לברך אבל נשים שאינן מבינות כלל מצי למימר דלא נפקי. וע"ש. וכן כתבו רבינו יונה (פרק ז' דף לג ע"א), והרא"ש (ברכות פרק ז' סימן ו'). [אלא שלא הזכירו ברכת הזימון אלא ברכת המזון]. והמרדכי (ברכות סימן קנח) הביא בשם ר"י שנשים יוצאות בזימון שלנו אף על פי שאינן מבינות לשון הקודש. ונראה דהתוספות והראשונים הנ"ל מיירי באופן ששומעות ברכת הזימון וגם שומעות ברכת המזון מפי המברך, כמו שהיה נהוג בזמנם שהמזמן מברך ברכת המזון ומציא את השומעים ידי חובה, ולא מיירי כששומעות ברכת הזימון בלבד ומברכות בעצמן. והרמ"א בהגה כאן הביא להלכה דברי המרדכי שנשים יוצאות בזימון שלנו אף על פי שאינן מבינות לשון הקודש. והב"ח כתב לדחות דברי הרמ"א, ולשיטתיה אויל דסצירא ליה דלא מהני לשמוע ברכת המזון כשאינן מבינות.

נוסח הזימון

16. שו"ת אבני דרך חלק ז סימן לג

לג. זימון לנשים

הגמרא במסכת ברכות (מה, ב) אומרת שנשים לא מזמנות עם גברים משום פריצות, אולם מותר להן לזמן לעצמן וזו לשון הגמרא: "תא שמע: נשים מזמנות לעצמן, ועבדים מזמנים לעצמן, נשים ועבדים וקטנים אם רצו לזמן - אין מזמנין, והא מאה נשי כתרי גברי דמיין, וקתני: נשים מזמנות לעצמן ועבדים מזמנין לעצמן! שאני התם, דאיכא דעות. אי הכי אימא סיפא: נשים ועבדים אם רצו לזמן אין מזמנין, אמאי לא? והא איכא דעות! שאני התם - משום פריצותא".

אולם מצינו סתירה לכך דהרי בריש מסכת ערכין נאמר במשנה "הכל חייבין בזימון" וביארה הגמרא (ג, א) הכל אתי לרבוויי נשים. לפי הגמרא בערכין על הנשים קיימת חובה לזמן. וראיתי דהסמ"ג תירץ את הסתירה באופן הבא: הא דמיירי שנשים חייבות לזמן זהו כאשר הן אוכלות ביחד עם אנשים שאז קיימת להן חובה להצטרף לזימון. אך אם הנשים אוכלות לבד, אזי קיימת להן הרשות לזמן (ועדיין אין זה מחוור לי לגמרי, דהרי לא הכי משמע מלשון הגמרא במסכת ברכות).

הרמב"ם בהלכות ברכות (ה, ז) ביאר כי כל ההיתר הוא כאשר הם אינן מזמנות בשם: "נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהן אבל מזמנין לעצמן, ולא תהא חבורה של נשים ועבדים וקטנים מפני הפריצות, אבל נשים מזמנות לעצמן או עבדים לעצמן ובלבד שלא יזמנו בשם" וכן פסק השולחן ערוך (קצט, ו-ז).

מצינו מחלוקת כאשר הנשים אוכלות לבד האם הן חייבות לזמן. המאירי (מו, ב), רבינו יונה (לג, א בדפי הרי"ף), הרא"ש (ז, ד. שו"ת הרא"ש כלל ד, טז) וכן פסק הגר"א (קצט, ו), ביארו שיש חובה לנשים לזמן והוכיחו את שיטתם מדברי הגמרא במסכת ערכין (ג, א): "הכל חייבין בזימון לאתויי מאי? לאתויי נשים ועבדים, דתניא: נשים מזמנות לעצמן". ובספר אמרי נועם כתב כי הגר"א לא הכריע בזה ולכן כתב: "שאיין נכון שישבו שלוש נשים יחד לאכול, שמא חייבין בזימון". ביישוב דברי הגר"א מדוע כיום אין הנשים מזמנות עיין בשו"ת תשובות והנהגות (ו, מט).

אולם יש שביארו דאין זה מוכיח שזוהי חובה וכן כתב רש"י (ד"ה דאיכא דעות) כי הן אינן חייבות וכן כתבו הסמ"ג (עשין כז), התוספות (ד"ה שאני) והאור זרוע (א הלכות סעודה קפד) וכן העלו המשנה ברורה (קצט, סקט"ז), ערוך השלחן (קצט, ב), הליכות בת ישראל (ג, יד), ילקוט יוסף (קצט, ד) והפניני הלכה (ה, ז) ועיין עוד בביאור הלכה (ד"ה נשים) וכן פוסקים עוד רבים שאף שזה אינו חובה, כאשר הנשים נמצאות לבד, עליהן לזמן והכי איתא בשו"ת ושב ורפא (ג, לט) ועוד.

הבן איש חי (פרשת קרח יג) כתב כי "ראוי לכל אדם ללמד לנשי ביתו שיהיו מזמנות לעצמן כשאוכלות בשלשה" מכל מקום אף כשהן עשרה לא יזמנו בשם ועיין עוד באגור (ברכת המזון רמ), בכף החיים (קצט, סקכ"א), שו"ת פסקי עוזיאל (שאלות הזמן מד), שו"ת בני בנינים (ג, א) וספר מצוות הנשים (ו, י).

על אף היתר זה שנשים יזמנו לעצמן בלא שם, כתב ערוך השלחן (קצט, ב): "לא שמענו מעולם שנשים יזמנו לעצמן... " וכן נוטים להלכה שלא יזמנו הנשים כלל בעל הרבבות אפרים (ח, תצד) ושו"ת תשובות והנהגות (ד, נא). וכן כתב לי הגר"י ליברמן שליט"א מח"ס שו"ת משנת יוסף: "נשים נוהגות שלא לזמן כלל. כי אם כאשר שומעות מגברים ויברכו יחד בכונה שלימה".¹

¹ נשאלתי, האם בנות כאשר הן מזמנות, הן אומרות, רבותי או גבירותי נברך? וכתב לי בזה הגר"א נבנצל שתאמרנה גבירותי.

לג. זימון לנשים

אגב זימון, נשאלתי האם בזימון אפשר לומר ברשות אמי מורתי?

הגר"א נבנצל כתב לי בזה ש"נוטלין רשות ממי שהיה יכול בעצמו לזמן ולהוציא את כולם, ואשה אינה יכולה לעשות זאת". אך העיר לי על כך רבה של חיפה הרה"ג שאר ישוב הכהן ש"נשים חייבות בזימון, אלא שמזמנות לעצמן, ולכן אם יש לבר המצוה אב ואם יכול הבן לומר 'ברשות אבי מורי וברשות אמי מורתי', ויקיים בזה מצוות כיבוד אב ואם, ואם אין לו אב ואומר: ברשות אמי מורתי יקיים בזה המצווה של כיבוד האם ואין כאן בית מיחוש כלל וכלל" (ועיין עוד בשו"ת במראה הבוק ז, כג). בספר חישוקי חמד (פסח עמוד תג) הביא מהדרכי חיים ושלום, בהאי לישנא "הרחמן הוא יברך את אבי מורי ואמי מורתי" וציין שזהו "גם כשאינו סמוך על שולחנם, משום כיבוד אב ואם".

עם קטנה

17. שו"ת אבני דרך חלק ט סימן כט

כט. צירוף קטנה לזימון

בעקבות דברינו בשו"ת אבני דרך (ז, לג) דשלוש נשים יכולות לזמן לעצמן, נשאלנו האם שתי נשים מעל גיל מצוות יכולות לצרף ילדה שעדיין לא חגגה בת מצווה (האם זהו כדן שני גברים המצרפים קטן).

ראשית יש להזכיר דדין זה הוא רק לשיטת הספרדים המצרפים קטן, כנפסק בשולחן ערוך (קצט, י), ועיי"ש ברמ"א החולק. וכן איתא דמצרפים קטן בברכי יוסף (קצט, סק"ד), הבן איש חי (פרשת קרח אות יא), כף החיים (קצט, סקכ"ט), שו"ת שואל ונשאל (ג, קצב), שו"ת אור לציון (ח"ב יג אות יא), שו"ת יחווה דעת (ד, יג).

מצינו בריש מסכת ערכין כי "הכל חייבין בזימון" וביארה הגמרא (ג, א) הכל לרבווי נשים. ובגמרא ברכות (מה, ב) איתא דנשים מזמנות, אך לא ביחד עם גברים או עבדים משום דיש בזה פריצות. וכתב הרמב"ם בהלכות ברכות (ה, ז) ש"נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהן אבל מזמנין לעצמן, ולא תהא חבורה של נשים ועבדים וקטנים מפני הפריצות, אבל נשים מזמנות לעצמן או עבדים לעצמן ובלבד שלא יזמנו בשם".

ניתן לדייק בדבריו דקטן איננו מצטרף לנשים משום פריצות, אך קטנה יכולה להצטרף, שהרי סיים "אבל נשים מזמנות לעצמן או עבדים לעצמן", ומכך שהשמיט צירוף הקטן, ניתן למימר דאם זוהי קטנה היא יכולה להצטרף לנשים. דהרי כאשר מצרפים ילדה, ליכא בזה פריצות ויכולה היא להצטרף כפי שגברים מצרפים ילד. וע"ע בדברינו בשו"ת אבני דרך (ט, ד) שם דנו בשאילת ילדה בכשרות ספר תורה, והעלנו דבמקום שהתירו בקטן ה"ה בקטנה, עיי"ש. וכן ראיתי דהעלה בספר הליכות ביתה (ריני ברכות סי' יב) הרב אויערבאך לצרף קטנה לזימון נשים. וכן פסק בשו"ת ויזבח אלקנה (א, כ).

אף שבחסד לאברהם (קצט, יח) הדגיש דצריך דווקא שיהיו שלוש נשים גדולות, הבן איש חי (פרשת קרח אות יג) כתב שלוש בסתמא (ומשמע דלאו דווקא גדולות), וכן מדויק בספר הלכה ברורה (י עמוד קכא): "ועיין בחס"ל ובבא"ח ובכה"ח שראוי לכל אדם ילמד את הנשים שיהיו מזמנות לעצמן כשהן שלוש" (היינו דא"צ דשלוש הנשים יהיו גדולות בדווקא).

אולם אציין שבספר חינוך הבנים כהלכתו (כה, יח) החמיר בזה וכתב "אף על גב דקיי"ל שנשים מזמנות לעצמן רשות, הני מילי ג' נשים גדולות, אבל שתי נשים שאכלו עם קטנה פחותה מבת י"ב שנה אינן רשאיות לזמן לעצמן". וציין דהכי העלה בשו"ת עולת שיחי (ב, ב) וחזר וכתב כן בספרו משפט הנער (עמוד קלז).

העולה לדינא: לשיטת הספרדים שמצרפים קטן לזימון, ה"ה בשתי נשים גדולות דיכולות לצרף קטנה.